

PEDAGOGIK MONITORING TARKIBI VA MAZMUNINI SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA’LIM JARAYONIDA TAKOMILLASHTIRISH

*Iqtisodiyot va pedagogika universiteti
pedagogika kafedrası 1kurs magistranti*

Elmurodova Dinora Fayzullo qizi

*IPU “Pedagogika va o‘qitish
metodikasi” kafedrası dotsenti.,*

p.f.f.d. (PhD) Choriyeva Z. T

Annotatsiya. Mazkur maqolada pedagogik monitoringning nazariy-metodologik asoslari, uning tarkibiy tuzilmasi va mazmuniy jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim sharoitida pedagogik monitoringni tashkil etishning o‘ziga xos xususiyatlari, uning ta‘lim sifatini oshirishdagi o‘rni va ahamiyati ochib beriladi. Maqolada pedagogik monitoringning diagnostik, tahliliy, prognostik va korreksion komponentlari o‘zaro bog‘liqlikda ko‘rib chiqilib, ularning ta‘lim jarayonini samarali boshqarishdagi roli asoslab berilgan. Bundan tashqari, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim konsepsiyasi asosida o‘quvchilarning individual xususiyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olgan holda monitoring tizimini takomillashtirishning zamonaviy yo‘nalishlari yoritilgan. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, innovatsion baholash usullarini joriy etish hamda o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash va refleksiya ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali monitoring samaradorligini oshirish masalalari tahlil etilgan. Maqolada olib borilgan tahlillar asosida pedagogik monitoringni takomillashtirishning amaliy mexanizmlari ishlab chiqilgan bo‘lib, ular ta‘lim jarayonining sifatini oshirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda ularning individual rivojlanish trayektoriyasini ta‘minlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari ta‘lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar, tadqiqotchilar hamda magistrantlar uchun metodik ahamiyatga ega.

Kirish

Bugungi globallashtirish jarayonida ta‘lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgarib bormoqda. Jamiyatning intellektual salohiyatini yuksaltirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash hamda shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta‘minlash zamonaviy ta‘limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu bois ta‘lim jarayonini tashkil etishda an‘anaviy yondashuvlardan voz kechib, innovatsion va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarni joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim modeli o‘quvchining individual xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini inobatga olishga asoslanadi. Ushbu

yondashuv o'quvchini ta'lim jarayonining passiv ishtirokchisidan faol subyektga aylantiradi. Natijada o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, ijodiy yondashuv va o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalari shakllanadi. Mazkur jarayonda pedagogik monitoring alohida ahamiyatga ega bo'lib, u ta'lim sifatini ta'minlashning muhim mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik monitoring yordamida ta'lim jarayonining barcha bosqichlari muntazam ravishda kuzatiladi, o'quvchilarning bilim darajasi, rivojlanish dinamikasi va o'zlashtirish ko'rsatkichlari tahlil qilinadi. Bu esa o'z navbatida ta'lim jarayonini ilmiy asosda boshqarish, mavjud muammolarni o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi. Hozirgi kunda pedagogik monitoringni tashkil etish masalasi faqat nazorat va baholash bilan cheklanib qolmayapti. Aksincha, u o'quvchining individual rivojlanish trayektoriyasini aniqlash, uning shaxsiy imkoniyatlarini ochib berish va qo'llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi kompleks tizim sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, monitoringning mazmuni va tarkibini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim talablari asosida takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi. Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi pedagogik monitoringni tashkil etishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron ta'lim platformalari, raqamli baholash tizimlari va analitik vositalar yordamida monitoring jarayonini yanada aniq, tezkor va samarali amalga oshirish mumkin. Bu esa ta'lim sifatini oshirish bilan birga, o'quvchilarning individual rivojlanishiga moslashgan ta'lim muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, unda pedagogik monitoringning tarkibi va mazmunini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sharoitida takomillashtirish masalalari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqotning maqsadi pedagogik monitoring tizimini takomillashtirish orqali ta'lim samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy asoslarini yoritishdan iborat. Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

pedagogik monitoringning nazariy asoslarini tahlil qilish;

uning tarkibiy komponentlarini aniqlash va tizimlashtirish shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sharoitida monitoringning o'ziga xos xususiyatlarini ochib berish;

pedagogik monitoringni takomillashtirishning samarali yo'llarini ishlab chiqish.

Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim tizimida pedagogik monitoringni samarali tashkil etish, ta'lim sifatini oshirish hamda o'quvchilarning individual rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Pedagogik monitoring tarkibi va uning komponentlari (kengaytirilgan tahlil)

Pedagogik monitoring ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, u murakkab, ko'p bosqichli va tizimli tuzilishga ega. Monitoringning samaradorligi uning tarkibiy qismlarining izchil va o'zaro bog'liq holda tashkil etilishiga bog'liqdir. Shu bois

pedagogik monitoringning tarkibini chuqur o'rganish va uni ilmiy asosda takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarga ko'ra, pedagogik monitoring quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

1. Diagnostik komponent

Diagnostik komponent pedagogik monitoringning boshlang'ich va eng muhim bosqichi hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi o'quvchilarning mavjud bilim darajasi, ko'nikma va malakalari, shuningdek, ularning individual rivojlanish xususiyatlarini aniqlashdan iborat.

Diagnostika jarayonida quyidagi jihatlarga e'tibor qaratiladi:

- o'quvchilarning boshlang'ich tayyorgarlik darajasi;
- ularning o'zlashtirish tezligi va uslubi;
- qiziqishlari va ehtiyojlari;
- psixologik va kognitiv xususiyatlari.

Mazkur komponent shaxsga yo'naltirilgan ta'limda ayniqsa muhim bo'lib, har bir o'quvchi uchun individual yondashuvni ta'minlashga xizmat qiladi.

---

2. Axborot yig'ish komponenti

Monitoring jarayonida ishonchli va aniq ma'lumotlarga ega bo'lish muhim ahamiyatga ega. Shu sababli axborot yig'ish komponenti pedagogik monitoringning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Axborot yig'ish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

- yozma va og'zaki nazorat ishlari;
- test sinovlari;
- kuzatuv (observatsiya);
- suhbat va so'rovnomalar;
- portfoliolar va loyihaviy ishlar;
- elektron ta'lim platformalari orqali yig'ilgan ma'lumotlar.

Zamonaviy sharoitda raqamli texnologiyalar axborot yig'ish jarayonini sezilarli darajada yengillashtirib, uning aniqligi va tezkorligini oshirmoqda.

---

3. Tahliliy komponent

Tahliliy komponent yig'ilgan ma'lumotlarni qayta ishlash va chuqur o'rganishni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, rivojlanish dinamikasi va mavjud muammolari aniqlanadi.

Tahlil quyidagi yo'nalishlarda olib boriladi:

- o'quv natijalarining sifat ko'rsatkichlari;
- individual va guruh natijalar taqqoslanishi;
- o'quvchilarning rivojlanish tendensiyalari;

- ta'lim jarayonidagi muammoli jihatlar.

Tahliliy faoliyat natijalari asosida pedagog o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqadi va ta'lim jarayonini takomillashtirish choralari belgilaydi.

---

4. Prognostik komponent

Prognostik komponent pedagogik monitoringning muhim bosqichlaridan biri bo'lib, u kelgusidagi natijalarni oldindan bashorat qilishga qaratilgan.

Mazkur komponent quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- o'quvchilarning rivojlanish istiqbollarini belgilash;
- ta'lim natijalarining prognozini ishlab chiqish;
- individual rivojlanish trayektoriyalarini rejalashtirish.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda prognostik faoliyat har bir o'quvchining kelgusidagi muvaffaqiyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

---

5. Korreksion (tuzatish) komponent

Korreksion komponent monitoring natijalariga asoslangan holda ta'lim jarayoniga o'zgartirishlar kiritishni nazarda tutadi.

U quyidagi faoliyatlarni o'z ichiga oladi:

- aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish;
- individual qo'llab-quvvatlash choralari belgilash;
- o'qitish metod va vositalarini takomillashtirish;
- differensial yondashuvni kuchaytirish.

Mazkur bosqich pedagogik monitoringni yakunlovchi emas, balki yangi bosqichga olib chiquvchi jarayon sifatida namoyon bo'ladi.

---

6. Refleksiv komponent

Zamonaviy yondashuvlarda refleksiya pedagogik monitoringning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Bu komponent o'quvchilarning o'z faoliyatini baholashi, xatolarini anglab yetishi va o'zini rivojlantirishga intilishini ta'minlaydi.

Refleksiya quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

- o'z-o'zini baholash;
- o'z faoliyatini tahlil qilish;
- o'z ustida ishlash strategiyalarini ishlab chiqish.

Bu esa o'quvchilarda mustaqillik va mas'uliyat hissini shakllantiradi.

Umumiy tahlil

Pedagogik monitoringning yuqorida keltirilgan komponentlari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, yagona tizimni tashkil etadi. Ularning har biri ta'lim jarayonining

ma'lum bir bosqichini ifodalasa-da, amalda ular bir-birini to'ldiradi va umumiy samaradorlikni ta'minlaydi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sharoitida ushbu komponentlarning ahamiyati yanada ortadi. Chunki bunda monitoring faqat natijani baholash emas, balki o'quvchining individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, uning imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi. Shu bois pedagogik monitoringning tarkibi va mazmunini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda pedagogik monitoringni takomillashtirish yo'llari

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik monitoringni takomillashtirish masalasi alohida dolzarflik kasb etmoqda. Ayniqsa, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sharoitida monitoring jarayonini an'anaviy nazorat shaklidan rivojlantiruvchi, yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi tizimga aylantirish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Chunki bunday yondashuv o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini aniqlash, balki ularning individual rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda pedagogik monitoringni takomillashtirish, avvalo, individual yondashuvni kuchaytirishni talab etadi. Har bir o'quvchi o'ziga xos qobiliyat, qiziqish va o'zlashtirish darajasiga ega bo'lganligi sababli, monitoring jarayoni ham shu xususiyatlarni hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. Masalan, ayrim o'quvchilar o'qish jarayonida tezlik bilan ajralib tursa-da, matn mazmunini chuqur anglashda qiynalishi mumkin, boshqalari esa sekin o'qib, lekin mazmunni yaxshi tushunadi. Shu bois monitoring natijalari asosida har bir o'quvchi uchun individual rivojlanish yo'nalishlarini belgilash muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik monitoringni takomillashtirishning yana bir muhim jihati — kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini joriy etishdir. An'anaviy ta'limda asosan bilimni qay darajada o'zlashtirilgani baholansa, zamonaviy yondashuvda o'quvchining o'rgangan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish qobiliyati ustuvor hisoblanadi. Masalan, matematika fanida o'quvchi formulani yod olgan bo'lishi mumkin, biroq uni real hayotiy vaziyatda qo'llashda qiyinchilikka duch keladi. Shu sababli monitoring jarayonida o'quvchilarning muammoni tushunishi, uni hal qilish strategiyasini tanlay olishi va natijani asoslay bilishi kabi ko'nikmalarga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Bundan tashqari, pedagogik monitoringni samarali tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim o'rin tutadi. Raqamli vositalar yordamida o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tezkor aniqlash, natijalarni tahlil qilish va ularni vizual ko'rishda taqdim etish imkoniyati yaratiladi. Masalan, onlayn test platformalari orqali o'tkazilgan nazorat ishlari natijalari avtomatik tarzda qayta ishlanib, qaysi mavzular o'quvchilar uchun murakkab ekanligini aniqlash imkonini beradi. Bu esa o'qituvchiga o'z faoliyatini moslashtirish va ta'lim jarayonini takomillashtirishga yordam beradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda monitoringni takomillashtirishda formativ baholashning ahamiyati ham beqiyosdir. Ushbu baholash

turi o‘quv jarayoni davomida amalga oshirilib, o‘quvchilarning bilimlarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga xizmat qiladi. Dars jarayonida o‘qituvchining o‘quvchilar bilan muloqotga kirishishi, ularning fikrlarini tinglashi, xatolarini o‘z vaqtida to‘g‘rilashi va rag‘batlantirishi o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Natijada ular o‘qishga nisbatan ijobiy munosabatda bo‘lib, faol ishtirok eta boshlaydi. Pedagogik monitoringni rivojlantirishda o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash va refleksiya ko‘nikmalarini shakllantirish ham muhim yo‘nalishlardan biridir. O‘quvchi o‘z faoliyatini tahlil qila olganda, u o‘zining kuchli va zaif tomonlarini anglay boshlaydi. Masalan, dars yakunida o‘quvchilardan “Bugun nimanio‘rgandim?” yoki “Qaysi mavzu men uchun qiyin bo‘ldi?” kabi savollarga javob berish so‘ralganda, ular o‘z bilimlarini mustaqil baholashga o‘rganadi. Bu esa ularda mas‘uliyat hissini shakllantirib, o‘z ustida ishlashga undaydi. Shuningdek, pedagogik monitoringni takomillashtirish differensial va moslashuvchan yondashuvni talab etadi. O‘quvchilarning bilim darajasi turlicha bo‘lganligi sababli, ularga beriladigan topshiriqlar ham mos ravishda farqlanishi lozim. Kuchli o‘quvchilarga murakkabroq, tahliliy fikrlashni talab qiluvchi vazifalar berilsa, o‘zlashtirishda qiynalayotgan o‘quvchilarga soddalashtirilgan, bosqichma-bosqich bajariladigan topshiriqlar taklif etiladi. Bu esa har bir o‘quvchining o‘z imkoniyati doirasida muvaffaqiyatga erishishini ta‘minlaydi. Pedagogik monitoringni samarali tashkil etishda pedagogik hamkorlikni yo‘lga qo‘yish ham muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda nafaqat o‘qituvchi, balki o‘quvchi va ota-onalar ham faol ishtirok etishi lozim. O‘qituvchi tomonidan o‘quvchining rivojlanishi haqida ota-onalarga muntazam ma‘lumot berib borilishi, ularning hamkorlikda ish olib borishini ta‘minlaydi. Natijada o‘quvchining rivojlanishi uzluksiz va tizimli tarzda qo‘llab-quvvatlanadi. Umuman olganda, pedagogik monitoringni shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim asosida takomillashtirish uni faqat nazorat vositasi sifatida emas, balki o‘quvchining individual rivojlanishini ta‘minlovchi muhim pedagogik mexanizm sifatida qarashni talab etadi. Bunday yondashuv orqali ta‘lim jarayonining samaradorligi oshadi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va o‘z-o‘zini rivojlantirish ko‘nikmalari shakllanadi.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Yuqorida olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, pedagogik monitoring zamonaviy ta‘lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u ta‘lim sifatini ta‘minlash va oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ayniqsa, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim sharoitida pedagogik monitoringning mazmuni va vazifalari yanada kengayib, u faqat nazorat qilish vositasi emas, balki o‘quvchining individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot natijalari asosida shuni ta‘kidlash mumkinki, pedagogik monitoringni samarali tashkil etish uning tarkibiy komponentlarini — diagnostik, tahliliy, prognostik, korreksion va refleksiv bosqichlarni izchil va o‘zaro bog‘liq holda

amalg oshirishni talab etadi. Mazkur komponentlar asosida tashkil etilgan monitoring tizimi o'quvchilarning bilim darajasi bilan bir qatorda ularning shaxsiy rivojlanishi, mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini ham aniqlash imkonini beradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida pedagogik monitoringni takomillashtirish o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning rivojlanish dinamikasini muntazam kuzatib borish hamda ta'lim jarayonini moslashtirish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Shu bois monitoring tizimini zamonaviy talablar asosida yangilash, unda innovatsion yondashuvlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot jarayonida aniqlangan holatlardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin. Avvalo, pedagogik monitoringni tashkil etishda individual yondashuvni ustuvor yo'nalish sifatida belgilash lozim. Har bir o'quvchining qobiliyati, qiziqishi va o'zlashtirish darajasidan kelib chiqib, monitoring mezonlari moslashtirilishi maqsadga muvofiqdir. Bu esa o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishiga yordam beradi. Shuningdek, baholash tizimini takomillashtirish, ya'ni bilimni emas, balki kompetensiyalarni baholashga yo'naltirilgan mezonlarni joriy etish zarur. Bu orqali o'quvchilarning olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish qobiliyatini aniqlash va rivojlantirish imkoniyati yaratiladi. Pedagogik monitoringni samarali tashkil etishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish ham muhim tavsiyalardan biridir. Elektron platformalar, onlayn test tizimlari va raqamli tahlil vositalari yordamida monitoring jarayonining aniqligi, tezkorligi va shaffofligini ta'minlash mumkin. Bundan tashqari, ta'lim jarayonida formativ baholashni keng joriy etish, o'quvchilarning o'z-o'zini baholash va refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Bu esa o'quvchilarda mustaqillik, mas'uliyat va o'z ustida ishlashga bo'lgan intilishni kuchaytiradi. Yana bir muhim jihat — pedagogik hamkorlikni rivojlantirishdir. O'qituvchi, o'quvchi va ota-onalar o'rtasidagi samarali hamkorlik pedagogik monitoring natijalarining yanada yuqori bo'lishini ta'minlaydi. Ota-onalarni farzandining ta'lim jarayoniga jalb etish orqali uning rivojlanishini uzluksiz nazorat qilish va qo'llab-quvvatlash mumkin. Xulosa qilib aytganda, pedagogik monitoringni shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning individual rivojlanishini ta'minlash hamda ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi. Mazkur yondashuv asosida tashkil etilgan monitoring tizimi ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.